

NACIONALINĖ TEISMŲ ADMINISTRACIJA

Biudžetinė įstaiga, L. Sapiegos g. 15, LT-10312 Vilnius, tel. (8 5) 268 5186, faks. (8 5) 268 5187, el. p. info@teismai.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188724424

Teisėjų tarybai

2016-02-19 Nr. 42-509-(1.17)

DĖL IŠVADOS PATEIKIMO VISUOMENINIŲ TEISĖJŲ (TARĖJŲ) INSTITUTO TEISMUOSE KONCEPCIJOS PROJEKTUI

Teisėjų taryba yra gavusi prašymą pateikti pastabas ir pasiūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“ projektui (Nr. 16-1253).

Vykdydami Teisėjų tarybos pirmininko pavedimą, teikiame Teisėjų tarybos posėdyje svarstyti parengtą Teisėjų tarybos išvados „Dėl visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos projekto“ projektą.

Primename, kad Teisėjų taryba 2012 m. gegužės 8 d. raštu Nr. 36P-129-(7.1.10) „Dėl įstatymo projekto“ iš esmės pritarė siūlymui įteisinti visuomeninių teisėjų institutą Lietuvoje.

PRIDEDAMA:

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“ projektas, 14 lapų.

2. Teisėjų tarybos rašto „Dėl visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos projekto“ projektas, 6 lapai.

Direktoriaus pavaduotojas,
atliekantis direktoriaus funkcijas

Kęstutis Vaškevičius

Ernesta Sakalauskienė, tel. (8 5) 251 4295, el. p. ernesta.sakalauskiene@teismai.lt

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

**NUTARIMAS
DĖL VISUOMENINIŲ TEISĖJŲ (TARĖJŲ) INSTITUTO TEISMUOSE KONCEPCIJOS
PATVIRTINIMO**

2016 m. d. Nr.
Vilnius

Įgyvendindama Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, 461 punktą ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 228 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo“, 352 punktą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė
n u t a r i a :

Patvirtinti Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepciją (pridedama).

Ministras Pirmininkas

Teisingumo ministras

VISUOMENINIŲ TEISĖJŲ (TARĖJŲ) INSTITUTO TEISMUOSE KONCEPCIJA

I SKYRIUS

TEISINIS KONCEPCIJOS RENGIMO PAGRINDAS

1. Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcija (toliau – koncepcija) parengta įgyvendinant Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, 461 punkto nuostatą „Atkursime žmonių pasitikėjimą teisine sistema, parengsime koncepciją ir įstatymų pakeitimo projektus dėl visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose“ ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 228 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo“, 352 punkto priemonę „Parengti visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepciją ir pateikti ją visuomenei vertinti“.

II SKYRIUS

BENDRAS TEISINIO REGULIAVIMO DALYKO IR TIKSLŲ APIBŪDINIMAS

2. Numatomo teisinio reguliavimo dalykas – visuomeninių teisėjų (tarėjų) (toliau – tarėjai) institutas teismuose. Numatoma parengti teisės aktais siekiama reglamentuoti reikalavimus tarėjams, tarėjų atrankos procedūrą ir sąrašo sudarymą, tarėjų vaidmenį procese, teises ir pareigas, veiklos garantijas, atsakomybę, pareigų pasibaigimą, išbraukimą iš tarėjų sąrašo ir kt. Šiuose teisės aktuose taip pat bus nustatyta, kurių kategorijų civilinėse, baudžiamosiose ir administracinėse bylose tarėjai atliks savo funkcijas.

3. Pagrindiniai tarėjų instituto teismuose diegimo tikslai – visuomenės pasitikėjimo teismais ir teisine sistema didinimas, teismų darbo atvirumo skatinimas, visuomenės teisinis švietimas.

4. Vadovaujantis visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ 2015 m. spalio 1–10 d. atlikto tyrimo duomenimis¹, teismais pasitiki 25 proc., o nepasitiki – 24,9 proc. Lietuvos gyventojų. Vadovaujantis Eurobarometro 2015 m. gegužės mėn. duomenimis², teisingumo sistema pasitiki 41 proc., o nepasitiki – 51 proc. Lietuvos gyventojų.

5. Lietuvos teisės instituto 2015 m. parengtoje monografijoje „Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje“ (tyrimo vadovas – Petras Ragauskas) (toliau – monografija) pabrėžiama, kad piliečių pasitikėjimo ir pasitenkinimo valdžia siekimas – būtinas demokratijos atributas. Jei šis tikslas nėra

¹ Prieiga per internetą:

<http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20>.

² Prieiga per internetą:

http://ec.europa.eu/public_opinion/cf/showchart_column.cfm?keyID=2196&nationID=21,&startdate=2015.05&enddate=2015.05.

įgyvendinamas, būtina imtis institucinių arba procedūrinių reformų ar kitų adekvačių korekcinų priemonių. Viena iš tokių priemonių, kuria siekiama didinti visuomenės pasitikėjimą teismų veikla, ir būtų tarėjų instituto teismuose įdiegimas.

III SKYRIUS

TEISĖS AKTŲ, REGULIUOJANČIŲ TEISMŲ VEIKLĄ IR VISUOMENĖS ATSTOVŲ DALYVAVIMĄ TEISMŲ VEIKLOJE, APIBŪDINIMAS

6. Galiojančiuose Lietuvos teisės aktuose jau šiuo metu yra įtvirtintos tam tikros visuomenės atstovų dalyvavimo teismų veikloje formos. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos teismų įstatymo (toliau – Teismų įstatymas) 10 straipsnio 2 dalimi, teismų savivalda, be kita ko, grindžiama visuomenės dalyvavimu. Teismų įstatymas nustato, kad visuomenės atstovai skiriami nariais į Pretendentų į teisėjus atrankos komisiją, Teisėjų etikos ir drausmės komisiją, teismo administracinės veiklos ar su teisingumo vykdymu nesusijusios teisėjo veiklos tyrimo komisiją, Teisėjų garbės teismą.

7. Teismo procesą reguliuojantys įstatymai taip pat apibrėžia visuomenės teises teismo proceso metu. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – Civilinio proceso kodeksas) 9 straipsnyje įtvirtintas teismo posėdžio viešumo principas, 10 straipsnyje – bylos medžiagos viešumo principas, kurie užtikrina visuomenės teisę atitinkamai stebėti teismo posėdžius ir susipažinti su išnagrinėtos bylos medžiaga. Iš esmės analogiškos nuostatos įtvirtintos ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – Baudžiamojo proceso kodeksas) 9 ir 9¹ straipsniuose, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – Administracinių bylų teisenos įstatymas) 8 ir 12 straipsniuose, taip pat Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – Administracinių nusižengimų kodeksas), kuris įsigalios 2016 m. balandžio 1 d., 570 straipsnyje.

8. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) ir Teismų įstatymo nuostatomis, vykdyti teisingumą, t. y. nagrinėti civilines, baudžiamąsias ir administracines bylas, pavesta tik profesionaliems teisėjams, kuriems, be kitų reikalavimų, visų pirma keliamas teisinio išsilavinimo kriterijus (Teismų įstatymo 51 straipsnio 1 dalis). Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 20 d. nutarime pažymėta, kad asmenims, siekiantiems būti teisėjais, teisinėje valstybėje – o Konstitucijoje yra *expressis verbis* įtvirtintas teisinės valstybės siekis – gali ir turi būti keliami kuo didžiausi profesinės kvalifikacijos, taip pat ir teisinio išsilavinimo reikalavimai (net jeigu tokie didžiausi profesinės kvalifikacijos reikalavimai nėra keliami kitiems teisininko profesijos atstovams); jeigu tokie aukščiausi profesinės kvalifikacijos, teisinio išsilavinimo reikalavimai pretendams į teisėjus nebūtų keliami, būtų sudarytos prielaidos teismų darbui tapti mažiau efektyviam ir suprastėti jo kokybei, pažeisti asmens teisės, laisvės, teisėtus interesus, įvairias Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes; apskritai būtų sudarytos prielaidos tam, kad teismų, kurių teisėjais buvo paskirti asmenys, neturintys būtinos profesinės kvalifikacijos, vien formaliai vykdomas teisingumas nebūtų toks teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija.

9. Teismų įstatymas taip pat reguliuoja kitus su teisėjų teisiniu statusu susijusius santykius: teisėjų įgaliojimus, teises ir pareigas, nepriklausomumo garantijas, skyrimo tvarką, atsakomybę, atleidimo ir pašalinimo iš pareigų pagrindus ir tvarką, socialines garantijas ir kt. Teisėjų procesinės teisės ir pareigos yra detalizuojamos teismo procesą reguliuojančiuose įstatymuose – Civilinio proceso

kodekse, Baudžiamojo proceso kodekse, Administracinių bylų teisenos įstatyme, Administracinių nusižengimų kodekse.

10. Galiojančiuose teisės aktuose šiuo metu nėra įtvirtinta galimybė visuomenės atstovams tiesiogiai dalyvauti vykdant teisingumą, t. y. vieniems ar kartu su profesionaliais teisėjais nagrinėti civilines, baudžiamąsias ar administracines bylas.

IV SKYRIUS UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISĖKŪROS APŽVALGA

PIRMASIS SKIRSNIS VISUOMENĖS DALYVAVIMO VYKDANT TEISINGUMĄ MODELIAI

11. Kaip nurodoma monografijoje, visuomenės atstovas, dalyvaujantis teisingumo vykdymo procese, gali būti apibūdinamas išskiriant kelis esminius kriterijus:

11.1. ši veikla tokiam atstovui nėra nuolatinė, t. y. teisingumo vykdymo procese jis dalyvauja tam tikrą iš anksto apibrėžtą laikotarpį;

11.2. dalyvavimas teismo veikloje jam nėra pragyvenimo šaltinis, t. y. atlygis gali būti nemokamas visai, gali būti kompensuojamas tik išlaidos arba gali būti mokamas tam tikras atlygis, tačiau, siejant su nenuolatiniu veiklos pobūdžiu, tai yra laikinos, vienkartinio pobūdžio pajamos;

11.3. nereikalaujama, kad teisingumo vykdymo procese dalyvaujantis visuomenės atstovas turėtų teisinį išsilavinimą, taigi atrenkant tokius atstovus, kurie iš esmės vykdo tam tikras teismo funkcijas, teisininko kvalifikacija nėra kriterijus.

12. Daugelis Europos valstybių į savo teises sistemas yra įtraukusios vienokį ar kitokį visuomenės atstovų dalyvavimą teismams vykdant teisingumą. Konkretaus tokio dalyvavimo modelio pasirinkimas ir struktūra priklauso nuo daugelio veiksnių, todėl visuomenės dalyvavimo teismų veikloje sistemos yra įvairios ir kiekvienoje valstybėje turi tam tikrų ypatumų. Galima apibendrintai išskirti tris pagrindinius visuomenės dalyvavimo vykdant teisingumą modelius – prisiekusiųjų teismą, tarėjų institutą ir taikos teisėjus:

12.1. Prisiekusiųjų teismas gali būti laikomas viena seniausių visuomenės dalyvavimo teismų veikloje vykdant teisingumą formų, labiausiai susijusia su ne profesionalų (ne teisininkų) dalyvavimu baudžiamajame procese. Bendrai apibrėžiant, prisiekusieji – tai pagal įstatymu nustatytą procedūrą atrinktų asmenų grupė, kuriai suteikiama galia nuspręsti konkrečius klausimus ir priimti sprendimą jų kompetencijai priskirtu klausimu tam tikroje byloje. Prisiekusiųjų teismas paplitęs bendrosios teisės sistemos šalyse – kilęs iš Didžiosios Britanijos ir iš jos kartu su bendrosios teisės sistemos pagrindais perimtas buvusių kolonijų ir kitų valstybių: Jungtinių Amerikos Valstijų, Australijos, Kanados, Naujosios Zelandijos, Airijos. Taip pat šio instituto atmainos aptinkamos ir bendrosios teisės sistemai nepriskiriamose valstybėse – Prancūzijos Respublikoje, Austrijos Respublikoje, Belgijos Karalystėje, Danijos Karalystėje, Graikijos Respublikoje, Norvegijos Karalystėje, Italijoje, Vokietijos Federacinėje Respublikoje, kai kuriuose Šveicarijos Konfederacijos kantonuose ir kt. Istorškai susiformavo ir yra naudojamos dvi pagrindinės prisiekusiųjų teismo rūšys:

12.1.1. didžioji (kaltinimo) žiuri – prisiekusiųjų kolegija, sprendžianti dėl bylos atidavimo teismui. Ši prisiekusiųjų kolegija sprendžia, ar asmeniui turėtų būti pateikiami kaltinimai, t. y. ar yra

pagrindo asmeniui pradėti baudžiamąją bylą – ar pateikta pakankamų įrodymų, kurie leistų manyti, kad yra pagrindo kelti baudžiamąją bylą ir palaikyti kaltinimą joje. Ši prisiekusiųjų teismo forma Anglijoje veikė nuo 1215 m., tačiau 1933 m. jos buvo atsisakyta. Kaltinimo žiuri tebeegzistuoja Jungtinėse Amerikos Valstijose, kuriose pagal bendrą taisyklę jokia byla negali būti nagrinėjama teisme, neperėjusi tam tikro išankstinio patikrinimo stadijos;

12.1.2. prisiekusiųjų teismas (mažoji žiuri) – prisiekusiųjų kolegija, dalyvaujanti nagrinėjant bylą iš esmės ir sprendžianti tam tikrus fakto klausimus, dažniausiai – kaltės klausimą. Prisiekusiųjų uždavinsys – teismo nagrinėjimo pabaigoje nuspręsti, ar kaltinamasis yra kaltas. Bendrosios teisės sistemoje nagrinėjant bylą prisiekusieji dalyvauja kartu su profesionaliu teisėju, tačiau jie vykdo nepriklausomą funkciją nustatant faktus, t. y. profesionalaus teisėjo ir prisiekusiųjų kolegijos funkcijos yra griežtai atskirtos.

12.2. Tarėjų institutas, kaip visuomenės dalyvavimo teisingumo vykdymo procese forma, kilo iš prisiekusiųjų teismo, siekiant išspręsti dėl pastarojo modelio naudojimo kilusias problemas, kartu neatsisakant visuomenės atstovų įtraukimo į teisingumo vykdymą. Tarėjas – tai visuomenės atstovas, neprivalantis turėti teisinio išsilavinimo ar teisinio darbo patirties, mišrioje kolegijoje kartu su profesionaliu teisėju sprendžiantis ne tik fakto, bet ir teisės taikymo klausimus. Mišrios – tarėjų ir profesionalių teisėjų – bylas nagrinėjančios kolegijos yra labai populiarios žemyninėje Europoje. Tarėjų institutas veikia Vokietijos Federacinėje Respublikoje, Prancūzijos Respublikoje, Švedijos Respublikoje, Austrijoje, Belgijos Karalystėje, Danijos Karalystėje, Ispanijos Karalystėje, Lenkijos Respublikoje, Rusijos Federacijoje, Rumunijoje, Bulgarijos Respublikoje, Skandinavijos valstybėse ir kitur. Mišrios kolegijos egzistuoja ne tik Europoje, tačiau, pavyzdžiui, ir Kinijos Liaudies Respublikoje, Japonijoje. Taigi, nors tarėjų institutas neprasiskverbė į bendrosios teisės sistemos valstybes, tačiau žemyninėje Europoje buvo išstobulintas ir įgijo daugybę variacijų. Visuomenės atstovų dalyvavimo vykdant teisingumą sistemas, nors jos ir labai skirtingos, galima suskirstyti į tris tarėjų instituto formas, iš dalies besiskiriančias viena nuo kitos pagal tikslą, kurio siekiant visuomenės atstovai – tarėjai – įtraukiami į bylą nagrinėjančias kolegijas:

12.2.1. „paprastų“ piliečių įtraukimas į bylas nagrinėjančias teismo kolegijas. Kartais literatūroje jie įvardijami kaip bendruomenės teisėjai ir tai yra didžiausia neprofesionalių teisėjų grupė, dažniausiai dirbanti baudžiamosiose bylose. Šia tarėjų įtraukimo dalyvauti vykdant teisingumą forma iš esmės siekiama tokių pačių tikslų, kaip ir įtraukiant prisiekusiuosius, – demokratijos plėtos, visuomenės atstovavimo tiesiogiai vykdant teisingumą ir kita;

12.2.2. tarėjai, kaip tam tikrų visuomenės grupių ar organizacijų atstovai, įtraukiami korporaciniu pagrindu į toms, paprastai itin gausioms, visuomenės grupėms ar jų nariams aktualių bylų nagrinėjimą. Tai asmenys, kurie nėra profesionalūs teisininkai, tačiau taip pat nėra atsitiktiniai visos visuomenės atstovai, o priklauso tam tikroms organizacijoms (pavyzdžiui, darbuotojų ir darbdavių atstovai);

12.2.3. specializuoti tarėjai – asmenys, kurie yra ne profesionalūs teisėjai, bet tam tikrų sričių ekspertai ir skiriami į teismo kolegiją tais atvejais, kai tos kategorijos byloms tinkamai išnagrinėti būtinos specialiosios žinios, kurių profesionalus teisėjas – teisininkas – paprastai neturi (pavyzdžiui, ekonomikos, medicinos, finansų, statybos srityse ar panašiai).

12.3. Taikos teisėjai – asmenys, kuriems nekeliamas teisinio išsilavinimo reikalavimas, tačiau kurie sprendimus bylose priima savarankiškai, nedalyvaujant ir nepadedant profesionaliems teisėjams.

Lyginant su kitomis visuomenės dalyvavimo vykdant teisingumą formomis, galima pasakyti, kad vien iš ne teisininkų sudarytos teismo įstaigos pasitaiko retai ir dažniausiai taikos teisėjams teisingos tik sąlygiškai mažareikšmės bylos, kurias šie nagrinėja pirmąją instanciją. Paprastai taikos teisėjų institutas yra skirtas ne tik visuomenės dalyvavimui vykdant teisingumą užtikrinti, bet yra arba tradiciškai susiklosčiusi praktika, arba juo siekiama kitokių tikslų, pavyzdžiui, sumažinti profesionalių teisėjų darbo krūvį, išspręsti teisėjų trūkumo problemą ar panašiai. Vienas iš tradiciškai susiklosčiusių šio instituto naudojimo pavyzdžių – Anglijos magistratų teismai. Didžiausią magistratų teismų nagrinėjamų bylų dalį sudaro bylos dėl kelių eismo taisyklių pažeidimų ir baudžiamųjų nusižengimų. Be baudžiamųjų bylų, taikos teisėjai nagrinėja ir nedidelius civilinius ginčus, kai kuriuos šeimos, pavyzdžiui, vaikų išlaikymo, ir nepilnamečių klausimus.

ANTRASIS SKIRSNIS TARĖJŲ INSTITUTO BRUOŽAI

13. Detaliau analizuojant tarėjų instituto paplitimą Europoje, pastebėtina, kad didžiausią įtaką tam padarė Jungtinės Karalystės, Prancūzijos Respublikos ir Vokietijos Federacinės Respublikos teisinė tradicija, kur tarėjų ir prisiekusiųjų institutai yra sena, viduramžius siekianti teisinė tradicija.

14. Tarėjų sprendinių bylų kategorijos priklauso nuo konkrečios valstybės ir gali apimti ne tik baudžiamąsias, tačiau ir darbo, komercines, šeimos ar kitokio pobūdžio bylas. Dalyvavimas aukštesnių pakopų teismuose (išskyrus kai kurias išimtis, pavyzdžiui, apeliacinę instanciją Skandinavijos valstybėse) yra ribojamas, o kasacinės instancijos teismuose – itin retas.

15. Tarėjų vaidmuo bendrosios kompetencijos ir specializuotuose teismuose skiriasi. Pirmu atveju tarėjai atstovauja visuomenei ir dažniausiai neturi specifinių teisinių žinių (tiesa, kai kuriose valstybėse teisininkams nėra draudžiama būti tarėjais). Taip tarėjai atstovauja visuomenei ir suteikia teisingumo vykdymui „žmogiškąjį veidą“. Antru atveju tarėjai įprastai yra savo srities ekspertai, turintys specialių žinių tam tikroje srityje (darbo santykių, prekybos ir kita).

16. Plačiausiai Europoje paplitęs yra vokiškas tarėjų modelis, kurio esmė yra ta, kad teisėjai ir tarėjai bylas nagrinėja mišriose kolegijose ir turi vienodą balso teisę priimant sprendimus. Klasikinę kolegiją šiuo atveju sudaro vienas profesionalus teisėjas ir du tarėjai, taigi įmanoma situacija, kai tarėjai savo balsų persvara priima sprendimą, priešingą profesionalaus teisėjo nuomonei. Tiesa, praktikoje tai pasitaiko labai retai.

17. Bendrosios kompetencijos teismų tarėjų atrankoje vienokia ar kitokia forma dalyvauja vietos bendruomenės ir (ar) vietos savivaldos institucijos. Skandinavijos valstybėse parenkant tarėjus didelės įtakos turi politinės partijos, todėl tarėjai neretai yra kritikuojami kaip politiškai angažuoti. Specializuotų teismų tarėjų ekspertų atrankoje įprastai dalyvauja socialiniai partneriai ir kolegijos sudaromos pagal trišalį (Skandinavijoje) arba dvišalį (Prancūzijos Respublikoje) principus.

18. Reikalavimai kandidatams į tarėjų pareigas daugelyje nagrinėtų valstybių skiriasi nedaug ir įprastai apima amžių (apatinė riba dažniausiai yra 25–30 m., o viršutinė – 65–70 m.), valstybinės kalbos mokėjimą, sėslumo cenzą ir draudimą dirbti teisėsaugos institucijose. Pilietybė kai kuriose valstybėse (pavyzdžiui, Norvegijos Karalystėje) nėra būtinas reikalavimas.

19. Įprastai deklaruojama, kad tarėjai turi tokias pat teises ir pareigas, kaip ir profesionalūs teisėjai, tačiau tarėjai ne visada gali susipažinti su bylos medžiaga iki proceso, taip pat nedalyvauja

priimant kai kuriuos procesinius sprendimus ar sprendžiant bylas rašytinio proceso metu. Darbo užmokestis tarėjams dažniausiai nėra mokamas, tačiau jie turi teisę į kompensacijas už sugaištą laiką.

20. Tarėjų institutas sulaukia kritikos tiek iš mokslininkų, tiek iš profesionalių teisėjų. Įprastai kritikuojamas tarėjų pasyvumas, emocingumas, teisinių žinių stoka, padidėjusios laiko sąnaudos sprendžiant bylas ar tarėjų skyrimas politiniu pagrindu. Kita vertus, išskiriami ir teigiami tarėjų dalyvavimo aspektai, tokie kaip pasitikėjimo teisingumo sistema didinimas, visuomenės teisinis švietimas ir platesnės perspektyvos nagrinėjamai bylai suteikimas. Kartu pastebima ir tai, kad tarėjų teisinė kompetencija laikui bėgant didėja. Esamos problemos siūloma spręsti vienokiu ar kitokiu būdu tobulinant sistemą (pavyzdžiui, keičiant atrankos mechanizmą, organizuojant mokymus ir kita), tačiau pastebimos ir tendencijos riboti tarėjų dalyvavimą teismo procese. Pavyzdžiui, Suomijos Respublikoje tarėjų skaičius buvo sumažintas dėl ekonominių motyvų, o Latvijos Respublikoje šio instituto buvo atsisakyta apskritai.

V SKYRIUS TARPTAUTINĖS TEISĖS, EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS NORMŲ IR PRINCIPŲ ANALIZĖ

21. Tarėjų institutas tarptautinės ar Europos Sąjungos teisės aktais nėra reguliuojamas. Vis dėlto šiame kontekste pastebėtina tai, kad tiek tarptautiniu, tiek Europos Sąjungos lygiu yra įtvirtinti pagrindiniai teismų veiklos principai, pavyzdžiui, teisė į teisingą teismą, teismo nepriklausomumas ir nešališkumas, kurių, įdiegus tarėjų institutą teismuose, turės laikytis ne tik profesionalūs teisėjai, bet ir tarėjai. Atskirai paminėtinos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – Konvencija) ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, taip pat šių teisės aktų nuostatas interpretuojančių Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimai, į kuriuos turi atsižvelgti teismai, vykdydami teisingumą.

Taip pat pažymėtina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas ne viename sprendime (pavyzdžiui, byloje *Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium*) yra nurodęs, kad neprofesionalų dalyvavimas priimant teismo sprendimus savaime neprieštarauja Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintai teisei į teisingą teismą.

VI SKYRIUS PAGRINDINĖS TARĖJŲ INSTITUTO TEISMUOSE NUOSTATOS

22. Tarėjų instituto teismuose teisinis pagrindas turėtų būti įtvirtintas Konstitucijoje, pakeičiant IX skirsnį „Teismas“ ir nustatant, kad teisingumą vykdo teisėjai ir kartu su teisėjais – tarėjai. Konstitucijoje tikslinga įtvirtinti, kad atrinktas asmuo privalo atlikti tarėjo pareigas, o tarėjų teisinį statusą detaliau reguliuoja įstatymai. Taip pat turėtų būti pakeistas Konstitucijos 48 straipsnis ir nustatyta išimtis, kad tarėjo funkcijų vykdymas, kaip pilietinės pareigos atlikimas, nėra laikomas priverčiamuoju darbu. Tarėjų teisinį statusą reguliuojančiame Teismų įstatymo naujame skyriuje ir teismo procesą reguliuojančiuose įstatymuose siūloma aptarti toliau dėstomus tarėjų veiklos klausimus.

23. Reikalavimai tarėjams. Siūloma nustatyti tokius pagrindinius reikalavimus asmeniui, kuris galėtų būti atrinktas į tarėjų sąrašą: būti Lietuvos Respublikos piliečiu; būti ne jaunesniam nei 25 metų

ir ne vyresniam nei 65 metų (viršutinė amžiaus riba nebūtų taikoma savanoriško kandidatavimo atveju); būti veiksniams; nepriklausyti Teismų įstatymo 52 straipsnio 1–3 punktuose nurodytoms asmenų grupėms; mokėti lietuvių kalbą; būti deklaravusiam gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje; nebūti valstybės politiku, valstybės pareigūnu, statutiniu valstybės tarnautoju, teisėju, prokuroru, advokatu (advokato padėjėju), notaru (asesoriumi), antstoliu (antstolio padėjėju), teismo, prokuratūros ar ikiteisminio tyrimo įstaigos valstybės tarnautoju ar darbuotoju, dirbančiu pagal darbo sutartį, kariu. Taip pat į tarėjų sąrašą nebūtų atrenkami asmenys, kurie dėl sveikatos būklės ar kitų svarbių priežasčių negali atlikti tarėjo pareigų. Į tarėjų sąrašą atrinktas asmuo atitiktį minėtiems reikalavimams patvirtintų pateikdamas nustatytos formos deklaraciją. Prireikus asmens atitiktį šiems reikalavimams patikrintų tarėjų sąrašą administruojanti institucija. Šiai institucijai suteiktina teisė gauti iš valstybės ir savivaldybių institucijų, registų, kitų subjektų informaciją, reikalingą patikrinimui atlikti.

24. Tarėjų atrankos procedūra ir sąrašo sudarymas. Siūloma nustatyti, kad tarėjų sąrašą administruoja Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija arba Nacionalinė teismų administracija. Asmenys, atitinkantys tarėjams keliamus reikalavimus, į šį sąrašą galėtų įsirašyti savanoriškais pagrindais. Jei savanorių kandidatų nepakaktų, tarėjų sąrašas būtų sudaromas atsitiktinės atrankos būdu, vadovaujantis Gyventojų registro duomenimis. Siūloma nustatyti, kad tarėjų sąrašas sudaromas penkerių metų laikotarpiui (savanoriško kandidatavimo atveju šis ribojimas nebūtų taikomas). Asmuo, įrašytas į tarėjų sąrašą, privalėtų atlikti tarėjo pareigas. Atsisakius atlikti šias pareigas galėtų būti taikoma administracinė atsakomybė.

Nagrinėjant darbo bylas siūloma nustatyti specialią tarėjų atrankos procedūrą, t. y. į tarėjų sąrašą būtų įtraukiami asmenys, kuriuos pasiūlytų darbuotojams ir darbdaviams atstovaujančios organizacijos.

Dalyvauti konkrečiose bylose į sąrašą įtraukti tarėjai taip pat būtų skiriami atsitiktinės atrankos būdu, pasinaudojant Lietuvos teismų informacinę sistemą (toliau – LITEKO). Siūloma nustatyti, kad per vienus metus tas pats asmuo gali būti skiriamas dalyvauti nagrinėjant ne daugiau kaip 1–2 bylas (atsižvelgiant į dalyvautose bylose jam jau tekusį krūvį). Prioriteto tvarka bylos būtų skiriamos nagrinėti asmenims, įrašytiems į tarėjų sąrašą savanoriškais pagrindais. Be to, skiriant tarėją dalyvauti konkrečioje byloje paprastai būtų atsižvelgiama, kad tarėjo gyvenamoji vieta nebūtų pernelyg nutolusi nuo bylą nagrinėjančio teismo buveinės.

25. Bylos, kurias nagrinėjant tarėjai atliktų savo pareigas:

25.1. Tarėjai būtų skiriami dalyvauti šių kategorijų bylose, kurios paprastai pasižymi didesniu visuomenės interesu ir neretai sulaukia rezonansinio atgarsio:

25.1.1. bylose dėl labai sunkių nusikaltimų;

25.1.2. bylose dėl korupcinio pobūdžio nusikaltimų: kyšininkavimo bylose (Baudžiamojo kodekso 225 straipsnio 1–3 dalys), prekybos poveikiu bylose (Baudžiamojo kodekso 226 straipsnio 1–4 dalys), papirkimo bylose (Baudžiamojo kodekso 227 straipsnio 1–3 dalys), piktnaudžiavimo bylose (Baudžiamojo kodekso 228 straipsnis);

25.1.3. darbo bylose;

25.1.4. bylose dėl žalos atlyginimo pagal Civilinio kodekso 6.272 straipsnį;

25.1.5. civilinėse ir administracinėse bylose, kuriose pareikštas ieškinys ar pareiškimas viešajam interesui ginti;

25.1.6. bylose dėl tarnybinių ginčų.

25.2. Tarėjai būtų skiriami dalyvauti minėtų kategorijų bylose tik tuomet, kai to pageidautų bent viena proceso šalis, prokuroras, kaltinamasis, nukentėjusysis ar jų gynėjai ir (ar) atstovai. Tačiau nagrinėjant bylas dėl korupcinio pobūdžio nusikaltimų ir darbo bylas tarėjai būtų skiriami visais atvejais.

25.3. Tarėjai nebūtų skiriami dalyvauti minėtų kategorijų bylose, jei jose būtų pateikiama informacija, kuri sudaro valstybės paslaptį.

26. Tarėjų dalyvavimas procese, teisės ir pareigos:

26.1. Siūloma nustatyti, kad tarėjai dalyvautų tik žodinio bylos nagrinėjimo procese pirmosios instancijos teismuose. Apeliacinės instancijos teismo užduotis yra patikrinti pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą, taip pat ištaisyti pirmosios instancijos teismo padarytas klaidas. Kadangi tokia funkcija priskirtina profesionaliems teisininkams, tarėjai nebūtų skiriami apeliaciniame procese. Dalyvauti kasaciniame teisme nagrinėjamose bylose tarėjai taip pat nebūtų skiriami, atsižvelgiant į šio teismo išskirtines funkcijas teismų sistemoje (teisės aiškinimas, vienodos teismų praktikos formavimas ir kt.).

26.2. Tarėjų procesinės teisės ir pareigos būtų iš esmės prilygintos teisėjo procesinėms teisėms ir pareigoms. Tarėjai kartu su teisėjais nagrinėtų civilines, baudžiamąsias ir administracines bylas ir priimtų šiose bylose teismo sprendimus. Jei byla būtų paskirta nagrinėti vienam teisėjui, dalyvauti kartu nagrinėjant šią bylą būtų skiriami du tarėjai. Jei byla būtų paskirta nagrinėti trims teisėjams, dalyvauti kartu nagrinėjant šią bylą būtų skiriami keturi tarėjai.

26.3. Siūloma nustatyti, kad teismo sprendimai priimami teisėjų ir tarėjų balsų dauguma.

27. Tarėjų veiklos garantijos:

27.1. Siūloma nustatyti draudimą daryti neteisėtą poveikį tarėjams, kuris būtų iš esmės analogiškos apimties, kaip ir draudimas daryti neteisėtą poveikį teisėjams. Asmenys, kurie savo veiksmais ar neveikimu trukdytų teismui (teisėjams ir tarėjams) vykdyti teisingumą, neteisėtai darytų poveikį bylos eigai ar baigčiai, atsakytų įstatymų nustatyta tvarka.

27.2. Tarėjai turėtų teisę gauti vykimo į teismą ir atgal, taip pat gyvenamosios patalpos nuomos išlaidų atlyginimą, kai vyktų iš kitos gyvenamosios vietovės, kurioje yra deklaravę savo gyvenamąją vietą. Taip pat tarėjams būtų mokama apylinkės teismo teisėjo pareiginės algos dydžio kompensacija pagal faktiškai bylai nagrinėti sugaištą laiką.

27.3. Asmenims būtų garantuojama darbo vieta (einamos pareigos) tuo laiku, kai jie atlieka tarėjų pareigas, tačiau darbdaviai už šį laiką neprivalėtų mokėti darbo užmokesčio.

28. Tarėjų atsakomybė. Žalą, atsiradusią dėl tarėjų neteisėtų veiksmų, atlygintų valstybė Civilinio kodekso 6.272 straipsnyje nustatyta tvarka. Baudžiamoji atsakomybė tarėjams būtų taikoma kaip valstybės tarnautojams, vadovaujantis Baudžiamojo kodekso 230 straipsnio 1 dalyje pateikta valstybės tarnautojo sąvokos apibrėžtimi.

29. Tarėjų pareigų pasibaigimas, išbraukimas iš tarėjų sąrašo:

29.1. Siūloma nustatyti, kad tarėjai išbraukiami iš tarėjų sąrašo, kai nebeatitinka jiems keliamų reikalavimų. Sprendimą išbraukti asmenį iš tarėjų sąrašo priimtų šį sąrašą administruojanti institucija.

29.2. Bylą nagrinėjančio teisėjo (ar teisėjų) sprendimu tarėjas galėtų būti atleistas nuo pareigos dalyvauti nagrinėjant konkrečią bylą, jei dėl sveikatos būklės ar kitų svarbių priežasčių negalėtų atlikti tarėjo pareigų. Taip pat būtų įtvirtinta, kad dalyvauti konkrečioje byloje paskirtas tarėjas gali nusišalinti ar būti nušalintas iš esmės analogiškais pagrindais, kaip ir bylą nagrinėjantis teisėjas.

29.3. Jei byla nagrinėjantis tarėjas akivaizdžiai netinkamai atliktų savo pareigas, neužtikrintų, kad būtų laikomasi bylos nagrinėjimo tvarkos, ar bylos nagrinėjimo metu darytų kitų teisės pažeidimų, byla nagrinėjantis teisėjas (ar teisėjai) galėtų kreiptis į teismo pirmininką, teismo pirmininko pavaduotoją, skyriaus pirmininką ar jų paskirtą teisėją dėl bylos nagrinėjančio teismo sudėties pakeitimo.

29.4. Nagrinėjant sudėtingas bylas galėtų būti skiriamas atsarginis tarėjas, kuris prireikus pakeistų tarėją, nebegalintį toliau dalyvauti nagrinėjant bylos.

VII SKYRIUS

GALIMOS NUMATOMO TEISINIO REGULIAVIMO PASEKMĖS

30. Remiantis monografijoje pateikiamais atlikto mokslinio tyrimo rezultatais ir atsižvelgiant į koncepcijos VI skyriuje siūlomas teisinio reguliavimo nuostatas, išskirtinos tiek teigiamos, tiek neigiamos tarėjų instituto teisme įdiegimo galimos pasekmės:

30.1. Teigiamos pasekmės:

30.1.1. Visuomenės švietimas. Visuomenės švietimo nauda grindžiama dviem pagrindiniais aspektais: tiesioginiu ir netiesioginiu (per tiesioginę patirtį turinčių asmenų liudijimus) visuomenės supažindinimu su teismo institucija ir jos darbu, bendrų teisinių žinių sklaida, taip pat paklusimo įstatymui ir teisės dvasiai formavimu. Šios naudos gavėjais gali būti teismų sistema ir visuomenė. Yra tyrimų, rodančių, kad piliečių įtraukimas į teismo darbą ir ten jų įgytos žinios, patirtis didina pozityvių teismų sistemos vertinimų dalį. Nustatyta, kad turėdami tokių žinių piliečiai ne tik turi didesnę potencialą tinkamai naudotis teisinės sistemos teikiamomis galimybėmis, labiau paklūsta galiojančiai teisei, bet ir geba labiau daryti įtaką politiniams sprendimams kaip rinkėjai ar politinių organizacijų nariai.

30.1.2. Požiūrių įvairovė. Siekiant suprasti teisiamo asmens elgesio motyvus ir galimą vienos ar kitos bausmės poveikį jam, taip pat civilinio ginčo šalių tikruosius poreikius ir motyvus, reikia nusimanyti apie būtent tos socialinės grupės ir terpės, kurioje jis gyvena, dirba bei siekia sėkmės ir pripažinimo, ypatumus. Iš visuomenės (bendruomenės) pritraukti įvairiausioms socialinėms grupėms atstovaujantys asmenys į teismo vertinimą atneša požiūrių įvairovę, o per tai ir įvairiapusiškiau įvertintus, teisingesnius sprendimus.

30.1.3. „Gyvosios“ ir formaliosios teisės suartinimas. Visuomenės atstovai į teismo procesą perkelia bendruomenėje vyraujantį supratimą (socialines normas), „gyvąją“ teisę. Taip užtikrinama, kad sprendimas subalansuojamas su bendru teisingumo pajautimu (tad byloje dalyvaujantys asmenys – teisiamieji, nukentėjusieji, ieškovai, atsakovai ir kiti – ir jų artimieji turi nepalyginamai mažiau galimybių jaustis patyrę neteisingumą), jo vykdymas palengvėja, o visuomenės pasitikėjimas teismu ir teisine sistema išauga (nes priimamas plačiai visuomenei suprantamas ir jos palaikomas sprendimas). Taip mažinamos galimybės, kad bus vykdomas tik formalus teisingumas.

30.1.4. Didesnė demokratija. Tarėjų institutas – būdas piliečiams įgyvendinti demokratinę teisę tiesiogiai dalyvauti valdant savo šalį. Kalbant apie Lietuvos Respubliką, įgyvendinant kitų valdžios šakų funkcijas Lietuvos Respublikos piliečiai dalyvauti gali, o teismo darbe – ne. Šiuolaikinių socialinių mokslų kontekste piliečių dalyvavimas teismo darbe analizuojamas ir per svarstomosios demokratijos prizmę. Šią demokratijos kryptį tyrinėjantys teoretikai tvirtina, kad tokia demokratijos forma teikia daugiau naudos nei kitos valdymo formos, kadangi ji skatina piliečius teikti ir ginti savo nuomonę, taip

pat skatina labiau informuotos piliečių bendruomenės formavimąsi. Be to, svarstymai padeda pasiekti bendro supratimo ir tolerancijos bei suteikia didesnę tikro konsensuso tarp piliečių tikimybę.

30.1.5. Papildoma apsauga nuo galimo poveikio teismui ir nuo paties teismo piktnaudžiavimo. Teisingumą vykdančių profesionalių teisėjų kontrolė – klasikinė visuomenės atstovų dalyvavimo teismams priimant sprendimus funkcija. Tiek viešai teigiama, tiek ir specializuotų tyrimų ataskaitose neretai nurodoma, kad tarėjai padės apsaugoti nuo korupcijos, suveiks kaip tam tikras stabdis, padidins korupcinės veikos atskleidimo tikimybę, nes pats korumpuotos institucijos įvaizdis teismui yra vienas pagrindinių nepasitikėjimą skatinančių faktorių. Tarėjai padeda užtikrinti ir deramą procedūrinio teisingumo lygį. Jau vien tarėjų dalyvavimo faktas verčia profesionalius teisėjus eksplicitiškai argumentuoti savo sprendimus, o esant klausimų ar prieštaravimų iš kitų kolegijos narių, – dalyvauti platesnėje diskusijoje.

30.1.6. Papildomas teisėjų nepriklausomumo garantas. Tarėjai gali apsaugoti teismą nuo politikų ar kitų trečiųjų asmenų spaudimo. Teismui priimant tiek viešosios nuomonės požiūriu, tiek ir politikams nepriimtinius sprendimus, piliečių dalyvavimas sprendimą priimančioje kolegijoje apsaugo ne tik profesionalius teisėjus, bet ir teismą kaip instituciją.

30.1.7. Didesnis legitimumas. Tarėjų įtraukimas gali turėti įtakos tiek visos teisinės sistemos (padarant ją artimesnę visuomenės vertybėms), tiek ir, siauresne prasme, teismų sistemos legitimumui. Tvirtinama, kad ši neprofesionalių piliečių įtraukimo įtaka – esminė. Kadangi tarėjai ateina su tam tikra specifine patirtimi, tai teismams sudaro galimybes priimti sprendimus, kurie šalims yra suprantami, o teismui leidžia geriau suprasti šalių poziciją ir lūkesčius. Galima tvirtinti, kad socialinių, ekonominių, moralinių ir panašių visuomenės aktualijų neatitinkančią vertybių sistemą propaguojanti institucija nebus legitiimi.

30.2. Neigiamos pasekmės:

30.2.1. Išaugusios sąnaudos. Kalbant apie didesnes tarėjų dalyvavimo sąnaudas, iš esmės minėtini du aspektai: laikas ir finansiniai ištekliai. Laiko sąnaudų didėjimas yra neišvengiamas. Tai paaiškintina platesniu žodiškumo principo taikymu, papildomų klausimų uždavimu, ilgesniu svarstymu, poreikiu paaiškinti tarėjui tam tikrus teisinius klausimus, taip pat tokiomis situacijomis kaip tarėjo liga ar kita neatvykimo priežastis (ypač į posėdį, kuris toje byloje jau nėra pirmas). Kita vertus, galima tikėtis, kad dauguma šių dalykų gerins sprendimų kokybę (dėl nuomonių įvairovės ir papildomo stimulo profesionaliems teisėjams eksplicitiškai argumentuoti savo sprendimus). Didesnių finansinių išteklių poreikis taip pat akivaizdus (plačiau – koncepcijos VIII skyriuje).

30.2.2. Sprendimų argumentavimas subjektyviu teisingumo jausmu, emocijomis, prietarais ir stereotipais. Profesionaliems teisėjams nagrinėjant bylas kartu su tarėjais, gali būti priimami formaliosios teisės požiūriu nepagrįsti sprendimai, kai vadovaujamasi subjektyviais kriterijais. Vis dėlto subjektyvus teisingumo jausmas, bent jau sprendžiant fakto ir kaltės klausimus, nėra vien tik (ar visuomet) subjektyvus: tyrimai rodo, kad paprastai jis atitinka bendrus praktikoje naudojamus teisinius konstruktus. Tad nors tam tikri mąstymo skirtumai egzistuoja, galutinis rezultatas būna labai panašus – tarėjai su profesionaliais teisėjais nesutaria tik retais atvejais.

30.2.3. Tarėjų korupcijos ir šališkumo rizika. Galima teigti, kad teisėją nuo korupcinių veikų ir šališkumo, be kita ko, atgraso profesinės karjeros perspektyvos (teisininko profesijos teikiamas galimų veiklos sričių pasirinkimas padarius tam tikrą pažeidimą gali susiaurėti iki minimumo), atlyginimo, socialinių garantijų praradimas ir pan. Tarėjai, vykdydami savo pareigas, tokiomis garantijomis

nerizikuotų, o vien baudžiamosios teisės priemonėmis užkirsti kelią tam tikriems pažeidimams gali būti sudėtinga. Manytina, kad šias rizikas būtų galima suvaldyti, ribojant tarėjo funkcijų atlikimo trukmę, nustatant skaidrų tarėjų atrankos procesą ir panašiai.

30.2.4. Grėsmė jurisprudencijos tęstinumo principui, neprognozuojami sprendimai. Nepaisant to, kad tarėjai dažniausiai sutaria su profesionaliais teisėjais ir paprastai sprendimas priimamas bendru sutarimu, neišvengiamai bus bylų, kur pozicijos išsiskirs. Savaime tai nebūtų didelė problema, tačiau egzistuoja rizika, kad tarėjų balsais teismas gali nukrypti nuo suformuotos praktikos. Tai akivaizdžiai prieštarautų konstituciniam asmenų lygiateisiškumo principui. Šios potencialios problemos sprendimas – kasacinio teismo formavimas be tarėjų.

30.2.5. Išaugęs kvalifikuoto teisinio atstovavimo poreikis. Atsižvelgiant į tai, kad sprendimą kartu su teisėju priimančys tarėjai neturėtų teisinės kvalifikacijos, gali išaugti poreikis patiems proceso dalyviams pasirinkti kvalifikuotą teisiniu atstovavimu, kad būtų tinkamai apgintos jų teisės procese.

30.2.6. Grėsmė tarėjams dėl atliekamų funkcijų pobūdžio. Neatmestina rizika, kad tarėjai, vykdydami savo pareigas, tam tikrais atvejais gali susilaukti grasinimų iš bylos dalyvių, taip pat gali iškilti grėsmė tarėjų turtui, sveikatai ar net gyvybei (pavyzdžiui, nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl labai sunkių nusikaltimų). Vis dėlto manytina, kad šiuo atveju turėtų pakakti bendrų teisės aktuose nustatytų teisės pažeidimų prevencijos ir užkardymo priemonių, o specialių tarėjų apsaugos mechanizmų, atsižvelgiant į jų atliekamų funkcijų nenuolatinį pobūdį, nustatyti netikslinga.

31. Papildomos rizikos, su kuriomis gali būti susiduriama, diegiant tarėjų institutą teismuose:

31.1. Sprendimo argumentavimas. Teismo sprendimą surašo ir argumentuoja profesionalus teisėjas, kuris, be kita ko, pirmininkavo posėdžiams. Būtent profesionalus teisėjas turės surašyti motyvuotą teismo sprendimą ir tais atvejais, kai jis nesutiks su sprendimą nulėmusia tarėjų nuomone. Tai gali turėti neigiamos įtakos sprendimo motyvų kokybei.

31.2. Nepasitikėjimas tarėjais. Nors diegiant tarėjų institutą siekiama kelti visuomenės pasitikėjimą teismais, tačiau egzistuoja rizika, kad gali būti nepasitikima ir pačiais tarėjais. Atrenkant tarėjus atsitiktinės atrankos būdu, galimas nepakankamas visuomenės reprezentatyvumas. Tokiu atveju gali būti išsakoma kritika, kad tarėjai atstovauja ne visos visuomenės, o tik tam tikrų socialinių grupių interesams.

31.3. Piliečių nenoras būti tarėjais. Vertinant užsienio valstybių patirtį galima tikėtis, kad galimas ne itin didelis piliečių noras dalyvauti teismo darbe savaime netaps neįveikiama kliūtimi, ypač jei dalyvavimas teismo posėdžiuose nebus itin dažnas ir neapsunkins tarėjų, taip pat jei bus deramai kompensuojama už sugaištą laiką ir pagal galimybes remiamasi savanoriais.

31.4. Teisėjų dominavimas ir tarėjų pasyvumas. Daugeliu atvejų tarėjai turi tokias pačias teises kaip profesionalūs teisėjai. Tačiau vien tai, kad formaliai suteikiamas vienodas statusas, nereiškia, kad jis toks ir bus. Savaime nėra vertintina neigiamai, jei profesionalūs teisėjai proceso metu yra aktyvesni nei tarėjai. Vis dėlto visiškas tarėjų pasyvumas galėtų tarėjus delegituoti visuomenės akyse.

31.5. Konfidencialumo principo nesilaikymas. Proceso dalyvių privatumo klausimas gali būti ypač aktualus, nagrinėjant bylas dėl „jautrių“ nusikaltimų (pirmiausia dėl išžaginimų ir kitų lytinių nusikaltimų) ar kitais panašiais atvejais. Neatmestina rizika, kad tarėjai tam tikrais atvejais nesilaikytų konfidencialumo principo ir atskleistų byloje pateiktą informaciją tretiesiems asmenims.

VIII SKYRIUS

FINANSINIS IR EKONOMINIS PAGRISTUMAS

32. Įdiegus tarėjų institutą teismuose, kils papildomų valstybės biudžeto lėšų poreikis. Šios papildomos lėšos bus reikalingos atliekant tarėjų atranką ir administruojant tarėjų sąrašo sudarymą, apmokant tarėjų vykimo į teismą ir atgal, taip pat gyvenamosios patalpos nuomos išlaidas, kai tarėjai vyks iš kitos gyvenamosios vietovės, kurioje yra deklaravę savo gyvenamąją vietą. Papildomų lėšų reikės apylinkės teismo teisėjo pareiginės algos dydžio kompensacijai tarėjams sumokėti pagal faktiškai nagrinėjant bylą sugaištą laiką. Be to, tikėtinas didesnių teismo patalpų (teismo posėdžių salių) poreikis.

33. Realus valstybės biudžeto lėšų poreikis tarėjų institutui teismuose finansuoti priklausys nuo bylų, kuriose tarėjai atliks savo pareigas, skaičiaus, ypač atsižvelgiant į tai, kad tam tikrų kategorijų bylose tarėjai dalyvaus tik tada, jei to pageidaus bent viena iš proceso šalių.

34. Vadovaujantis Nacionalinės teismų administracijos ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos turimais statistiniais duomenimis, 2014 m. pirmosios instancijos teismuose išnagrinėta maždaug 5500 bylų, nurodytų koncepcijos 25.1 papunktyje. Apylinkės teismo teisėjo pareiginės algos dydis, neatskaičius mokesčių, yra 1853,10 euro. Skaičiuojant, kad vidutinis mėnesio darbų dienų skaičius yra 21, vienos darbo dienos kompensacija tarėjui sudarytų 88,24 euro. Preziumuojant, kad vienos bylos nagrinėjimas žodinio proceso tvarka teismo posėdžių salėje vidutiniškai trunka 7 dienas ir kad visose koncepcijos 25.1 papunktyje nurodytose bylose būtų prašoma tarėjų dalyvauti, metinis valstybės biudžeto lėšų poreikis apylinkės teismo teisėjo pareiginės algos dydžio kompensacijai tarėjams sumokėti pagal faktiškai nagrinėjant bylą sugaištą laiką sudarytų maždaug 7 000 000 eurų.

35. Valstybės įmonės Registrų centro pateiktais duomenimis, diegiant tarėjų institutą teismuose taip pat prireiktų vienkartinį maždaug 750 000 eurų investicijų informacinėms sistemoms patobulinti: 150 000 eurų – Gyventojų registrui, 600 000 eurų – LITEKO.

IX SKYRIUS

NUMATOMI PAKEISTI TEISĖS AKTAI

36. Siekiant įgyvendinti koncepcijos VI skyriuje siūlomas teisinio reguliavimo nuostatas, reikės pakeisti ir (ar) papildyti Konstitucijos IX skirsnio „Teismas“ nuostatas ir 48 straipsnį. Taip pat reikės pakeisti ir (ar) papildyti šiuos įstatymus (prireikus – ir jų įgyvendinamuosius teisės aktus):

- 36.1. Teismų įstatymą;
- 36.2. Civilinio proceso kodeksą;
- 36.3. Baudžiamojo proceso kodeksą;
- 36.4. Administracinių bylų teisenos įstatymą;
- 36.5. Civilinį kodeksą;
- 36.6. Baudžiamąjį kodeksą;
- 36.7. Administracinių nusižengimų kodeksą;
- 36.8. Lietuvos Respublikos darbo kodeksą;
- 36.9. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymą.

37. Vadovaujantis Konstitucijos 147 straipsniu, sumanymą keisti ar papildyti Konstituciją turi teisę pateikti Lietuvos Respublikos Seimui ne mažesnė kaip 1/4 visų Lietuvos Respublikos Seimo narių

grupė. Už koncepcijai įgyvendinti reikalingų kitų įstatymų projektų parengimą yra atsakinga Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija.

TEISĖJŲ TARYBA

L. Sapiegos g. 15, LT-10312 Vilnius, tel. (8 5) 251 4188, faks. (8 5) 268 5187

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai
TAIS2016-02-   Nr.
į 2016-02-04   pranešimą**DĖL VISUOMENINIŲ TEISĖJŲ (TARĖJŲ) INSTITUTO TEISMUOSE
KONCEPCIJOS PROJEKTO**

Teisėjų taryba, gavusi prašymą pateikti pastabas ir pasiūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl visuomeninių teisėjų (tarėjų) (toliau – tarėjai) instituto teismuose koncepcijos (toliau – Koncepcija) patvirtinimo“ projektui (Nr. 16-1253) (toliau – Projektas), iš esmės pritardama Projekto tikslams, pagal kompetenciją teikia pastabas ir pasiūlymus dėl jame siūlomų teisinio reguliavimo priemonių.

Dėl tarėjų sąrašo administruojančios institucijos

1. Koncepcijos 24 punktu siūloma tarėjų sąrašo administravimą pavesti Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai arba Nacionalinei teismų administracijai (toliau – Administracija). Teisėjų tarybos nuomone, tarėjų sąrašo administravimas negali būti perduotas Administracijai. Primintina, kad Administracija buvo įsteigta po to, kai 1999 m. gruodžio 21 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas priėmė nutarimą, kuriuo 1994 m. gegužės 31 d. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo nuostatas, nustatančias Lietuvos Respublikos teisingumo ministro galias teisėjų korpuso ir Teisėjų garbės teismo formavimo, teismų organizavimo, finansinio aprūpinimo, teismų (teisėjų) administracinės veiklos kontrolės ir teisėjų drausminės atsakomybės srityse, taip pat nuostatas, numatančias galimybę deleguoti teisėjus į Teisingumo ministerijos ar Teismų departamento struktūras, pripažino prieštaraujančiomis Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Atsižvelgiant į tai, įsteigus Administraciją jos pirmuoju uždaviniu nurodyta – padėti užtikrinti teismų ir teisėjų nepriklausomumą, teismų organizacinį savarankiškumą (Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 124 straipsnio 2 dalies 1 punktas). Pažymėtina, kad teisėjų nepriklausomumo principas nėra savitiksliis dalykas, o būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga.

Tuo tarpu, tarėjų instituto pagrindinė paskirtis – kontroliuoti teisingumą vykdančių profesionalių teisėjų veiklą nagrinėjant bylas (Koncepcijos 30.1.5 papunktis). Būtent tokia paskirtimi grindžiami ir kiti tarėjų instituto steigimu siektini tikslai (visuomenės pasitikėjimo teismais ir teisine sistema didinimas, teismų darbo atvirumo skatinimas, visuomenės teisinis švietimas). Ir nors tarėjai kartu su teisėjais vykdytų teisingumą, bet, kaip pripažįsta ir Koncepcijos rengėjai, tarėjų statusas faktiškai neprilygs teisėjų statusui (Koncepcijos 31.4 papunktis).

Taigi, manytina, kad tarėjų sąrašo administravimo priskyrimas Administracijai būtų nesuderinamas su Administracijos, kurios paskirtis – padėti užtikrinti teisėjų nepriklausomumą, steigimo tikslais ir atliekamomis funkcijomis, užtikrinant teismų ir teismų savivaldos institucijų administracinę ir organizacinę veiklą.

Dėl reikalavimų tarėjams

2. Koncepcijos 15 punkte nurodoma, kad ne visose valstybėse teisininkai gali tapti tarėjais. Koncepcijos rengėjai nepateikia tokio draudimo argumentų, motyvų, taip pat iš Koncepcijos nėra aišku, ar buvo svarstyta panašų draudimą taikyti Lietuvos Respublikoje ir dėl kokių priežasčių jo atsisakyta.

3. Konceptijos 22 punkte, siūlant numatyti privalomą tarėjo pareigų atlikimą, nėra pateikiama tai pagrindžiančių argumentų. Be to, iš Konceptijos 23 punkto matyti, kad Konceptijos rengėjai siūlo įtvirtinti ne tik privalomą, bet ir savanorišką tarėjo pareigų atlikimą, kartu savanoriams ir tiems, kurie turėtų prievolę atlikti tarėjo pareigas numatant skirtingus reikalavimus. Manytina, kad Konceptijoje turėtų būti aiškiai atskiriamas privalomas ir savanoriškas tarėjo pareigų atlikimas bei su tuo susiję reikalavimai tarėjams, jų pareigos, kartu pateikiant siūlomų nuostatų pagrindimą.

4. Konceptijos 23 punkte vienu iš reikalavimų tarėjams nurodomas reikalavimas būti veiksniams. Pastebėtina, kad nuo 2016 m. sausio 1 d. įsigaliojus teisinio reguliavimo nuostatomis dėl neveiksnio instituto reformos asmuo pripažįstamas neveiksniu ar ribotai veiksniu tam tikroje srityje ar srityse. Konceptijos rengėjams siūloma įvertinti, ar tarėjo pareigas galėtų atlikti asmuo, pripažintas neveiksniu ar ribotai veiksniu tam tikrose (jei taip – kuriose) srityse.

5. Taip pat, atkreiptinas Konceptijos rengėjų dėmesys, kad viena vertus, numatoma įtvirtinti konstitucinę prievolę asmenims atlikti tarėjo pareigas, kita vertus, sudaromos sąlygos piktnaudžiauti ir vengti pareigos, pvz., nedeklaruojant savo gyvenamosios vietos.

6. Nėra aišku, kodėl Konceptijos rengėjai tarp reikalavimų tarėjams nėra numatę reikalavimo turėti išsilavinimą. Pirma, Konceptijos 22 punkte nurodoma, kad tarėjai kartu su teisėjais vykdytų teisingumą. Antra, Konceptijos 26.2 bei 26.3 papunkčiuose siūloma įtvirtinti, kad bylą paskyrus nagrinėti vienam teisėjui, kartu su juo dalyvautų du tarėjai, o bylą paskyrus nagrinėti trims teisėjams – keturi tarėjai; teismo sprendimai būtų priimami teisėjų ir tarėjų balsų dauguma. Tokiu reglamentavimu Konceptijos rengėjai siekia užtikrinti, kad tarėjai galėtų turėti sprendžiamojo balso teisę nagrinėjant bylas. Atsižvelgiant į tai, bei į tai, kad siekiama, jog tarėjo pareigas galėtų atlikti įvairių sričių specialistai, manytina, kad tarėjams turėtų būti nustatytas aukštesnis nei vidurinio išsilavinimo reikalavimas.

7. Konceptijos 23 punkte nurodytas sąrašas asmenų, kurie negalės būti tarėjais, t.y. valstybės politikai, valstybės pareigūnai, statutiniai valstybės tarnautojai, teisėjai, prokurorai, advokatai (advokato padėjėjai), notariai (asesoriai) ir kt., tačiau Konceptijos rengėjai nepateikia jokių argumentų, kuo vadovaujantis siūloma numatyti būtent tokį sąrašą pareigų, kurių atstovai negalėtų būti tarėjais. Taip pat, manytina, kad atsižvelgiant į Administracijos uždavinius ir funkcijas, kurios susijusios su teisėjų ir teismų nepriklausomumo užtikrinimu, šios biudžetinės įstaigos valstybės tarnautojai ir darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis taip pat neturėtų būti įtraukti į šį sąrašą.

8. Konceptijos rengėjai nepateikia paaiškinimų, kuo vadovaujantis siūloma įtvirtinti, kad į tarėjų sąrašą atrinktas asmuo atitiktų tarėjui keliamiems reikalavimams patvirtintų tik pateikdamas nustatytos formos deklaraciją, atitiktų reikalavimams administruojanti institucija galėtų patikrinti tik prireikus. Be to, Konceptijos rengėjai nesiūlo numatyti kriterijų, kurių pagrindu administruojanti institucija galėtų (turėtų) inicijuoti asmens pateiktoje deklaracijoje nurodytų duomenų patikrinimą. Taip pat nėra aišku, kada toks duomenų patikrinimas galėtų būti atliekamas, pvz., asmuo jau galėtų būti paskirtas tarėju konkrečioje byloje, taip pat jau galėtų būti priimti atitinkami teismų sprendimai (pažymėtina, kad neteisėta teismo sudėtis yra absoliutus teismo sprendimo panaikinimo pagrindas) (pvz., Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 329 straipsnio 2 dalies 1 punktas, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 142 straipsnio 2 dalies 1 punktas). Taigi darytina išvada, kad asmens atitikimas tarėjams keliamiems reikalavimams turėtų būti nustatomas dar prieš asmenį įrašant į tarėjų sąrašą ir turėtų būti užtikrinama, kad į tarėjų sąrašą turėtų būti atrenkami asmenys, kurie atitinka jiems keliamus reikalavimus, visais atvejais užtikrinant teisingų duomenų pateikimą administruojančiai institucijai (pvz., pilietybę, išsilavinimą, sveikatos būklę patvirtinančius dokumentus arba jų kopijas ar nuorašus).

Dėl tarėjų sąrašo sudarymo

9. Konceptijos 24 punkte siūloma numatyti, kad tarėjų sąrašas būtų sudaromas savanoriškais pagrindais, o jeigu savanorių nepakaktų, tuomet sąrašas būtų sudaromas atsitiktinės atrankos būdu. Iš Konceptijoje pateiktos informacijos nėra aišku, ar būtų sudaromas vienas tam tikro ilgio sąrašas ir, nepakakus savanorių, likusi sąrašo dalis būtų sudaroma atsitiktinės atrankos būdu (tokia prielaida kyla iš Konceptijos 24 punkto), ar visas sąrašas būtų sudaromas atsitiktinės atrankos būdu. Taip pat nepaaiškinama, kas ir kada spręstų, kokio ilgio sąrašas turi būti sudaromas, bei nėra aiškūs tokio

sąrašo sudarymo kriterijai. Manytina, kad Konceptijoje turėtų būti numatyti pagrindiniai kriterijai, kuriais vadovaujantis turėtų būti sprendžiama dėl tarėjų sąrašo sudarymo pagrindinių principų ir jo apimties, pvz., vienu iš kriterijų galėtų būti bylų kiekis, taip pat turėtų būti pasiūlyta, koks turėtų būti bylų ir galimų atrinkti tarėjų skaičiaus santykis.

Šiame kontekste tampa neaiškus ir tarėjų atrankos procedūros santykis su tarėjų sąrašu, t.y. ar nagrinėjant darbo bylas būtų taikoma speciali tarėjų atrankos procedūra ir sudaromas atskiras sąrašas, iš kurio būtų atrenkami tarėjai konkrečioms byloms nagrinėti. Tokiu atveju nėra aiškūs tokio siūlymo argumentai, teigiamos bei neigiamos pasekmės, taip pat nėra pateikta užsienio valstybių patirties, kaip tokie sąrašai sudaromi.

10. Konceptijos 24 punkte įtvirtinama, kad tarėjų sąrašas sudaromas penkerių metų laikotarpiui, o savanoriško kandidatavimo atveju šis ribojimas netaikomas, be to, asmeniui taikoma administracinė atsakomybė už atsisakymą vykdyti tarėjo pareigas. Konceptijos rengėjai turėtų aiškiai įvardinti, ar administracinė atsakomybė būtų taikoma visiems į tarėjų sąrašą įtrauktiems asmenims, ar tik įtrauktiems privalomai. Be to, įvertinant vieną iš Europos Sąjungos fundamentalių laisvių - laisvą asmenų judėjimą bei savanoriškumo ir aktyvaus tarėjų dalyvavimo teismo procese principą, siūlytina Konceptijoje numatyti išimtis, kuomet asmenys būtų atleidžiami nuo pareigos vykdyti tarėjo pareigas, pvz., mokymasis užsienyje, darbas užsienyje.. Nenurodžius tokių išimčių, gali kilti patirtų išlaidų, susijusių su užsienio valstybėse gyvenančių Lietuvos Respublikos piliečių, atrinktų vykdyti tarėjų pareigas, apmokėjimo klausimas.

11. Konceptijos 24 punkte siūloma numatyti, kad skiriant tarėją dalyvauti konkrečioje byloje paprastai būtų atsižvelgiama į tai, kad tarėjo gyvenamoji vieta nebūtų pernelyg nutolusi nuo bylų nagrinėjančio teismo buveinės. Pirma, nėra aišku, kokiais atvejais į tarėjo gyvenamąją vietą nebūtų atsižvelgiama. Antra, atsižvelgiant į tai, kad deklaruota ir faktinė gyvenamoji vieta gali skirtis, siūlytina tikslinti šią Konceptijos nuostatą, aiškiai nurodant, ar turėtų būti vertinama deklaruota ar gyvenamoji vieta ir galimus teismo bylų nagrinėjimo sunkumus tais atvejais, kuomet į bylos nagrinėjimą būtų paskirtas tarėjas, kurio faktinė ir (arba) deklaruota gyvenamoji vieta itin nutolusi nuo teismo, kuriame nagrinėjama byla, buveinės.

Taip pat, Konceptijos rengėjams siūlytina įvertinti, kokią įtaką tarėjų skyrimui nagrinėti bylą teisme, kurio buveinė yra kuo arčiau tarėjo gyvenamosios vietos, turėtų apylinkių teismų reorganizavimas: Lietuvos Respublikos Seimas 2015 m. gruodžio 22 d. priėmė nutarimą dėl apylinkių teismų reorganizavimo – šiuo metu veikiantys 49 apylinkių teismai turėtų būti reorganizuoti į 12 apylinkių teismų su atskirais teismo rūmais.

Dėl tarėjų skyrimo

12. Konceptijos rengėjai nepateikia siūlymų, kurioje proceso stadijoje tarėjas turėtų būti skiriamas, t.y. automatiškai, kai atitinkama byla gaunama teisme kartu su teisėju, ar vėliau atskiru teismo pirmininko sprendimu (pvz., iš rašytinio proceso perėjus į žodinį) ar pan.

Atsižvelgiant į tai, kad teismo procesas gali trukti neapibrėžtą laiko tarpą, Konceptijoje turi būti aiškiai apibrėžta, kaip turėtų vykti bylos nagrinėjimas, jeigu paskyrus tarėją paaiškėtų, kad jis neatitinka tarėjams taikomų reikalavimų, t.y. privalomai į tarėjų sąrašą įtrauktam asmeniui sulaukus 66 metų amžiaus, pasikeitus tarėjo sveikatos būklei, asmeniui pakeitus darbovietę ir įsidarbinus, pvz., valstybės tarnautoju prokuratūroje ir pan. Egzistuojant tokioms aplinkybėms, manytina, padidės teismo proceso vilkinimo, užsitęsimo tikimybė. Pastebėtina, kad tokių procesinių klausimų sprendimas itin svarbus nagrinėjant didelės apimties baudžiamąsias bylas, kurios gali būti nutrauktos suėjus senaties terminui, darbo bylas, kurių nagrinėjimui nustatyti atskiri terminai ir pan. Todėl, nepaisant to, kad Konceptijos rengėjai nurodo, kad dėl tarėjų dalyvavimo teisme išaugs bylų nagrinėjimo laiko sąnaudos (Konceptijos 30.2.1 papunktis), siūlytina dar kartą įvertinti galimą neigiamą tokių bylų nagrinėjimo terminų ilgėjimo poveikį tiek byloje dalyvaujančių asmenų teisių ir teisėtų interesų apsaugai, tiek visos teismų sistemos veiklai.

Dėl tarėjų galimybės dirbti su slapta informacija

13. Konceptijos projekto 25.3 papunktyje yra nurodoma, kad tarėjai nebūtų skiriami dalyvauti, jeigu bylose būtų pateikta informacija, kuri sudaro valstybės paslaptį. Pažymėtina, kad skiriant teisėją nebūna aišku, ar byloje bus pateikta informacija, sudaranti valstybės paslaptį, ir kaip

turėtų būti elgiamasi, jeigu tokia informacija būtų pateikiama jau prasidėjus teismo procesui. Abejotina, ar pagrįstas vienareikšmis draudimas tarėjams nagrinėti bylas, kuriose pateikiama informacija, sudaranti valstybės paslaptį, ir tais atvejais, kai tarėjas turi leidimą dirbti su slapta informacija (su atitinkama saugumo žyma). Taip pat, pastebėtina, kad šiame kontekste turėtų būti įvertintas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. liepos 3 d. sprendimas, kuriame konstatuota, kad „bylą nagrinėjantis teisėjas pagal pareigas turi teisę susipažinti su įslaptinta informacija, jeigu to reikia siekiant tinkamai įvykdyti teisingumą nagrinėjamoje byloje, net ir tuo atveju, kai jis neturi pagal Valstybės ir tarnybos paslapties įstatymą išduodamo leidimo dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, pažymėtina, kad, kaip minėta, teisminės valdžios paskirtis ir konstitucinė kompetencija – vykdyti teisingumą; teismai turi pareigą teisingai ir objektyviai išnagrinėti bylas, priimti motyvuotus ir pagrįstus sprendimus; konstitucinė vertybė yra teismo teisingo sprendimo priėmimas; kiekvienas teismo baigiamasis aktas turi būti grindžiamas teisiniais argumentais (motyvais); asmens teisės turi būti ginamos ne formaliai, o realiai ir veiksmingai; formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija.“ Atsižvelgiant į tai, Konceptijoje turėtų būti įvertinta, ar tarėjai, kurie taip pat vykdytų teisingumą ir kurių procesinės teisės ir pareigos būtų prilygintos teisėjams, neturėtų turėti tokios pat teisės susipažinti su slapta informacija pagal pareigas kaip ir teisėjai, pvz., tais atvejais, kai valstybės paslaptį sudaranti informacija pateikiama byloje, kurioje jau paskirti tarėjai.

14. Be to, Konceptijos rengėjai nenurodo, ar buvo svarstyta, kad tarėjai negalėtų nagrinėti bylų, kuriose pateikta komercinę paslaptį sudaranti informacija ir jeigu taip, kokiais argumentais vadovaujantis šios galimybės buvo atsisakyta. .

Dėl teisėjų vaidmens priimant teismo sprendimus

15. Konceptijos 26.3 papunkčiu siūloma nustatyti, kad teismo sprendimai priimami teisėjų ir tarėjų balsų dauguma, iš esmės tarėjų procesines teises ir pareigas prilyginant teisėjo procesinėms teisėms ir pareigoms. Taigi nors, anot Konceptijos rengėjų, šie atvejai turėtų būti reti, tačiau pagal Konceptijos 26.2, 26.3 papunkčius gali susidaryti situacija, kai teisėjas ar teisėjų kolegija nesutiks su teismo (tarėjų balsų dauguma) priimtu sprendimu.

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 3 skirsnyje įtvirtintas teisėjų veiklos vertinimas. Teisėjų veiklos vertinimo tvarkos aprašo, patvirtinto Teisėjų tarybos 2014 m. spalio 31 d. nutarimu Nr. 13P-135-(7.1.2) „Dėl Teisėjų veiklos vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 9 punkte įtvirtinta, kad vertinant teisėjo profesinę veiklą, atsižvelgiama į priimtų procesinių sprendimų kokybę (statistinius duomenis apie teisėjo priimtus ir aukštesnės pakopos teismų panaikintus ar pakeistus procesinius sprendimus, šių procesinių sprendimų panaikinimo ir pakeitimo apibendrintas priežastis ir jų vertinimą, procesinių sprendimų aiškumą, logiškumą, kalbos raišką), teisėjo vadovavimo procesui kokybę (pastabumą, atidumą, elgesį su proceso šalimis ir kitais proceso dalyviais, gebėjimą išklausti kiekvieną dalyvaujantį byloje asmenį, dėmesingumą ir kt.) ir kt.

Taigi, kaip pripažįsta ir nurodo Konceptijos rengėjai, galimi atvejai, kai teisėjui nesutikus su dviejų tarėjų nuomone (arba teisėjų kolegijai nesutikus su keturių tarėjų nuomone), toks teismo sprendimas bus panaikintas arba pakeistas apeliacinės arba kasacinės instancijos teisme. Atsižvelgiant į tokių sprendimų įtaką teisėjo veiklos vertinimui, siūlytina pakartotinai analizuoti galimas siūlomo reguliavimo pasekmes ir numatyti jų valdymo priemones. Viena iš galimų priemonių galėtų būti teisėjo pareikštos atskirosios nuomonės viešinimas.

Manytina, kad tais atvejais, kai teisėjas pareikštų atskirąją nuomonę byloje ir turėtų surašyti teismo sprendimą toje byloje, tokia situacija turėtų neigiamos įtakos ne tik motyvų kokybei, bet ir keltų klausimą dėl pasitikėjimo teismais ir teisėjais – teismo surašyti motyvai galėtų būti vertinami kritiškai, abejojama dėl teisėjo profesionalumo ir t. t. Be to, egzistuoja tikimybė, kad teismo sprendimai tokiais atvejais turės būti motyvuojami priešingai teisės aktų nuostatomis.

Dėl tarėjų socialinių garantijų ir atlyginimo

16. Konceptijos 27.3 papunktyje nurodyta, kad tarėjams būtų garantuojama darbo vieta (einamos pareigos) tuo laiku, kai jie atlieka tarėjų pareigas, tačiau darbdaviai už šį laiką neprivalėtų mokėti darbo užmokesčio. Manytina, kad Konceptijos rengėjai taip pat turėtų įvertinti ne tik darbo vietas, bet ir kitų socialinių garantijų tęstinumo užtikrinimo būtinybę, pvz., teisės į atostogas,

senatvės pensiją, motinystės ir tėvystės pašalpas, socialinį draudimą ir kt. užtikrinimas vykdant tarėjo pareigas.

17. Konceptcijos 27.2 papunktyje ir 34 punkte yra įtvirtinama, kad tarėjai turės teisę gauti vykdymo į teismą ir atgal, taip pat gyvenamosios patalpos nuomos išlaidų atlyginimą, o Konceptcijos 27.2 papunktyje nurodoma, kad tarėjams bus mokamas apylinkės teismo teisėjo pareiginės algos dydžio kompensacija pagal faktiškai bylai nagrinėti sugaištą laiką. Pirma, atkreiptinas Konceptcijos rengėjų dėmesys, kad vienoje byloje paprastai gali vykti ne vienas, o keli teismo posėdžiai (pvz., civilinėse bylose pasirengimas nagrinėti bylą teisme gali vykti parengiamajame teismo posėdyje (CPK 228 straipsnis)), teismo posėdžiai gali būti stabdomi, atidedami, gali būti daromos pertraukos; be to, bylos nagrinėjimas teisme gali užsitęsti metus ir ilgiau. Visą šį laikotarpį ir siekiant tinkamai dalyvauti teismo posėdyje, tarėjai turėtų tinkamai susipažinti su bylos medžiaga, pasirengti bylos nagrinėjimui ir t.t. Atsižvelgiant į tai, siūlytina įvertinti, ar tarėjams neturėtų būti kompensuojamas ne tik tiesioginio dalyvavimo teismo posėdyje laikas, numatant tam tikrus standartus, kriterijus, pagal kuriuos būtų vertinamas ir tarėjo kompensuojamas laikas, skirtas pasirengimui nagrinėti bylą teismo posėdyje (pvz., skaičiuojant nuo tiesioginio nagrinėjimo laiko, bylos medžiagos apimtį). Taip pat Konceptcijoje turėtų įvertinti, kokia institucija turėtų būti atsakinga už tarėjams numatytą kompensacijų mokėjimą.

Antra, Konceptcijos rengėjai nepateikia informacijos, kodėl siūloma nustatyti, kad tarėjams bus mokama apylinkės teismo teisėjo pareiginės algos dydžio kompensacija. Kaip pažymėjo Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2011 m. vasario 14 d. nutarime „teisingumo vykdymo funkcija lemia išskirtinį konstitucinį teisėjo statusą, kurį atskleidžia įvairios Konstitucijos nuostatos, įtvirtinančios ne tik teisėjo ir teismų nepriklausomumą vykdant teisingumą (109 straipsnio 2 dalis), bet ir negalimumą teisėjui užimti jokių kitų renkamų ar skiriamų pareigų, dirbti verslo, komercijos ar kitokiose privačiose įstaigose ar įmonėse, gauti kitokį atlyginimą, išskyrus teisėjo atlyginimą bei užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą, dalyvauti politinių partijų ir kitų politinių organizacijų veikloje (113 straipsnis), draudimą kištis į teisėjo veiklą, teisėjo asmens neliečiamybę (114 straipsnis) ir kt. Pagal Konstitucijos 104 straipsnį Konstitucinio Teismo teisėjams taikomi darbo ir politinės veiklos apribojimai, nustatyti teismų teisėjams (3 dalis) <...>“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas taip pat konstatavo, kad teismai, vykdydami teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, jai neprieštaraujančiuose įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d., 2010 m. birželio 29 d. nutarimai)“. Be to, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo 2008 m. vasario 20 d. nutarime taip pat pažymėjo, kad „<...> brandžios teisinės kultūros kraštuose pripažįstama, kad teisėjų veikla nubrėžia gaires visai teisininko profesijai ir teisinei praktikai šalyje. Todėl negali kelti abejonių tai, kad asmenims, siekiantiems būti teisėjais, teisinėje valstybėje – o Lietuvos Respublikos Konstitucijoje yra *expressis verbis* įtvirtintas teisinės valstybės siekis – gali ir turi būti keliami kuo didžiausi profesinės kvalifikacijos, taip pat ir teisinio išsilavinimo, reikalavimai (net jeigu tokie didžiausi profesinės kvalifikacijos reikalavimai nėra keliami kitiems teisininko profesijos atstovams); jeigu tokie aukščiausi profesinės kvalifikacijos, teisinio išsilavinimo reikalavimai pretendams į teisėjus nebūtų keliami, būtų sudarytos prielaidos teismų darbui tapti mažiau efektyviam ir suprastėti jo kokybei, pažeisti asmens teisės, laisvės, teisėtus interesus, įvairias Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes; apskritai būtų sudarytos prielaidos tam, kad teismų, kurių teisėjais buvo paskirti asmenys, neturintys būtinos profesinės kvalifikacijos, vien formaliai vykdomas teisingumas nebūtų toks teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija.“ Taigi įvertinant aukščiau išdėstytą, svarstytinas klausimas, ar asmeniui, kuriam nėra taikomi tokie griežti reikalavimai dėl išsilavinimo, patirties ir kita, turi būti mokama kompensacija, prilyginama apylinkės teismo teisėjo pareiginės algos dydžiui.

18. Nėra aišku, kuo vadovaujantis Konceptcijos 29.2 papunktyje siūloma numatyti, kad teisėjas (teisėjų kolegija) galėtų atleisti tarėją nuo pareigų, esant tam tikroms sąlygoms. Manytina, kad toks siūlymas yra nepagrįstas ir prieštarautų tarėjų paskyrimo skaidrumo, atsitiktinumo principams, taip pat sudarytų sąlygas kilti abejonėms dėl teismo sudėties šališkumo – šiuo atveju vienas iš bylą nagrinėjančių asmenų spręstų dėl kito bylą nagrinėjančio asmens atleidimo nuo bylos

nagrinėjimo. Be to, iš Konceptijos matyti, kad tarėjui būtų taikomi tie patys nušalinimo ir nusišalinimo pagrindai kaip ir teisėjui. Tarėją byloje galėtų pakeisti, jį atleisti nuo pareigų tik jį į bylą paskyręs asmuo, t.y. teismo pirmininkas, jo pavaduotojas, skyriaus pirmininkas ar jų galiotas asmuo. Atsižvelgiant į tai, siūlytina 29.2 papunkčio nuostatas suvienodinti su 29.3 papunkčio nuostatomis ir numatyti, kad tam tikrais atvejais tarėjas galėtų būti atleistas nuo pareigų teismo pirmininko, jo pavaduotojo, skyriaus pirmininko ar jų paskirto teisėjo.

19. Konceptijos 29 punkte numatant atvejus, kuomet tarėjų pareigos pasibaigia arba tarėjai yra išbraukiami iš tarėjų sąrašo, taip pat turėtų būti nurodyta, ar savo noru į tarėjų sąrašus įtraukti asmenys taip pat galėtų būti iš jo išbraukti savo noru, taip pat, ar tarėjas galėtų būti išbraukiamas iš sąrašų jam netinkamai vykdant savo pareigas.

20. Pastebėtina kad Konceptijoje nėra aiškiai aptarti atvejai, kaip vyktų teismo procesas pakeitus vieną tarėją kitu. Iš Konceptijos 29.4 papunkčio galima daryti prielaidą, kad bylos nagrinėjimas turėtų vykti iš naujo, tačiau svarstytina, ar tokia nuostata būtų pagrįsta visais atvejais ir ar, siekiant minimizuoti neigiamas tarėjo pasikeitimo pasekmes bylos nagrinėjimo savalaikiškumui, neturėtų būti svarstomos kitos galimybės, užtikrinančios tolesnį nepertraukiamą bylos nagrinėjimą teisme (pvz., jeigu sutinka ginčo šalys).

21. Konceptijos rengėjams siūlytina detaliau nurodyti, kokiais atvejais (ar kokiais objektyviais kriterijais remiantis) tarėjai galėtų būti atleisti nuo bylos nagrinėjimo dėl „kitų svarbių priežasčių“.

22. Atsižvelgiant į tai, kad Konceptijos 26.1 papunktyje siūloma nustatyti, kad tarėjai dalyvautų tik pirmosios instancijos teismuose, atitinkamai tikslintinas Konceptijos 30.2.4 papunktis, nurodant ne tik kasacinio teismo, tačiau ir apeliacinės instancijos teismo formavimą be tarėjų.

23. Pastebėtina, kad Konceptijos 32-35 punktuose nėra pasisakoma dėl tarėjų darbui reikalingų sąlygų užtikrinimo, t.y. poilsio kambarių, kabinetų, informacinių technologijų priemonių, elektroninių parašų suteikimo ir pan. Manytina, kad Konceptijoje turi būti įvertinti nurodyti aspektai ir galimas lėšų poreikis tinkamoms tarėjų darbo sąlygoms teismuose užtikrinti.

Pirmininkas

Egidijus Laužikas

Ernesta Sakalauskienė, tel. (8 5) 251 4295, trumpasis tel. 7012, el. p. ernesta.sakalauskiene@teismai.lt

Lina Griškevič, tel. (8 5) 251 4295, tel. 7012, el. p. lina.griskevic@teismai.lt

(originalas nebus siunčiamas)

info@teismai.lt

Iš: noreply@lrs.lt tautginas.mickevicius@tm.lt vardu
Išsiųsta: 2016 m. vasaris 4 d. 15:25
Kam: info@teismai.lt
Tema: Teisės akto projektas Nr. 16-1253 pateiktas suderinimui su Jūsų institucija

Teisės akto projektas

Nr. 16-1253 "Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo "Dėl visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo" projektas" (http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc?p_id=1116586)

turi būti suderintas su Jūsų institucija. Išvados turi būti pateiktos nuo 2016-02-04 iki 2016-02-19.

"Jeigu išvadas teikiantis subjektas nustatytu laiku nepateikia išvadų, laikoma, kad jis teisės akto projektui pritaria" (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. balandžio 17 d. nutarimas Nr. 337 "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimo Nr. 728 "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento patvirtinimo" pakeitimo")

Projekto derinimą inicijavo
Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija tautginas.mickevicius@tm.lt

Dėmesio! Šis pranešimas siunčiamas automatiškai iš Seimo teisės aktų informacinės sistemos (TAIS) Projektų registravimo posistemės. Jeigu šis laiškas pasiųstas ne tuo adresu, prašome nukreipti jį teisingu adresu. Tuo pačiu prašome informuoti mus (tapis@lrs.lt), nurodant elektroninio pašto adresą, kuriuo turi būti siunčiami pranešimai apie derinamus teisės aktų projektus